

Joost Norel over zijn vader Klaas Norel:

"Een redelijk bekende Nederlander"

Op de derde Ouwe-bramdag, gehouden in november vorig jaar, sprak Joost Norel over zijn vader Klaas. Gezien het belang van deze lezing voor kennis van en inzicht in het werk en leven van deze bekende schrijver, is besloten, de lezing integraal af te drukken. De tekst is zoveel mogelijk gevolgd; slechts hier en daar is spreektaal wat omgebouwd tot schrijftaal.

Goedemorgen dames en heren. Ja, dit is een bijzondere ervaring; ik doe dit voor het eerst. Ik dacht: ik vertel maar gewoon iets over wat ons, als gezin van een schrijver, is overkomen. Want zo iets overkomt je gewoon. Je kiest je ouders niet uit, dat weten we allemaal. Overigens ben ik geboren in een gezin van iemand die toen nog geen schrijver was - ik ben geboren op 9 februari 1930 en mijn vader was toen dertig. En toen - we woonden in Enkhuizen - was de Zuiderzee nog zout en mijn vader was dol op 't water. Hij heeft als jongetje in Harlingen altijd de zee geroken en in Enhuizen altijd de zee geroken en dat die zee op een gegeven moment niet meer zout zou wezen, was echt een probleem voor hem.

Dat zijn zo van die dingen die even bovenkomen. Ik ben eerst door mijnheer Schoonderwoerd zo'n beetje uitgemolken om wat over mijn vader te vertellen en ik moet zeggen: de heer Schoonderwoerd heeft daar een heel goed artikel over geschreven. Een jaartje daarvoor had ik zelf al een artikel geschreven voor een boekje, dat de vereniging Oud-Enkhuizen elk jaar uitgeeft, dat heet *Steevast*, dus ja, over vader en wat 'ie gedaan heeft, daar bent u allemaal aardig van op de hoogte. Ik wil dus vooral het volgende vertellen: hoe hebben wij als kinderen en als gezin dat schrijverschap ervaren. Er was onlangs op de televisie een programma met kinderen van bekende Nederlanders. En die kinderen van bekende Nederlanders hadden toch een soort van... de bekendheid van hun ouders was toch wel op hun afgestraald. En toen we die televisie weer afzetten, zei mijn vrouw: "Zijn wij nou eigenlijk ook kinderen van een bekende Nederlander?" Ik zei: "Nou, ik weet het niet. Ik heb het eigenlijk nooit zo ervaren. Wij vonden het heel gewoon. Vader die maakte de krant. En als we dan in de middag nog eens een rondje omliepen en we kwamen langs de krant, dan piepten we naar binnen en 't mooiste wat wij daar vonden was de drukkerij want daar werd de krant gezet. Er werd ook ander drukwerk gemaakt en dan kwamen we altijd met een heleboel stroken mee naar huis want dan kon je weer iets vlechten. Zo was dat: mijn vader werkt daar en dan ik van die spullen halen. We stonden ook te kijken bij de zetter, die was bezig om de krant te maken en die had dan een artikeltje van mijn vader.

Handschrift

Dames en heren, u zou het niet kunnen lezen. Ik kon het niet lezen. Maar die zetter las dat perfect! U kunt het straks zien. Er ligt ergens op de tentoonstelling een boekje waar de handtekening van vader nog in staat. Nou, daar heeft 'ie ontzettend zijn best op gedaan, duidelijk geschreven, maar zijn handschrift dat was een lijntje met hier en daar een klein verhoginkje. Onbegrijpelijk. En dat liep achter elkaar. Hij kon het zelf lezen en de zettters konden het lezen maar verder was het voor iedereen geheimschrift.

Wat ervoeren wij verder van hem? Hij timmerde aan de weg, misschien toch op een beetje een bijzondere manier. Dat was vooral toen ik eenmaal zo ver was dat ik kon lezen. Toen ben ik er een hele tijd niet meer mee opgehouden. Ik heb wat afgelezen. Want bij ons in huis kwam zo rond eind oktober elk jaar een kist, zo groot ongeveer, zo hoog, en die kwam van Callenbach en die zat helemaal boordevol met boekjes voor de zondagsscholen, van allerlei schrijvers. Natuurlijk veel van Anne de Vries, heel veel van Van de Hulst maar er zat ook elk jaar weer een Norelletje bij. En dan van allerlei anderen. Die kreeg vader ter recensie en dat vulde elk jaar onze boekenvoorraad en ons leesvoer duchtig aan. Zodoende heb ik werkelijk - ik was nog wel een beetje bronchitis-achtig en

dan moest ik zes weken binnenzitten - àl die boekjes gelezen. Ik heb hier vandaag rondgelopen en allerlei dingen herkend. Heel leuk als je dat hier nog een keertje terugziet.

Vader kon heel leuk vertellen. En zo rond kerst - wij hadden de grootste kerstboom in de buurt en met echte kaarsjes - mochten alle kinderen uit de buurt komen en dan vertelde hij. Hij kon het héél goed. En van daaruit, - zijn journalistieke werk was z'n boterham, daar zijn wij in eerste instantie van opgevoed - is hij dus langzamerhand verhalen gaan schrijven. Dat oefende hij gewoon op de familie uit. Een kerstboom met echte kaarsjes: Vandaag zou het ondenkbaar zijn maar hij stond er, tot aan het plafond helemaal vol met echte kaarsjes. Mijn moeder zat er altijd over in angst. En ze heeft wat over die man in angst gezeten. Toen mijn vader en moeder 25 jaar getrouwd waren, had een van hun vrienden een prachtig gedicht gemaakt. Daar kwam steeds weer in terug: *Drieste Klaas en zedig Jantje deden samen een waterkantje*. In Enhuizen kon je zo langs de waterkant wandelen. En zo was het. Drieste Klaas en Zedig Jantje maar ook: bezorgd Jantje. Want o, o, o, hij kon zulke gekke dingen doen.

Wat 'ie wel was? De beste biefstuksnijder. 't Ging natuurlijk uit een krappe beurs, vooral in de begintijd maar als er biefstuk gegeten werd, dan sneed vader en hij sneed hem zo fijn dat hij twee keer zo groot werd, dus dan hadden we er allemaal wat van maar het was ook heel erg lekker. Biefstuk was een feestmaal. Hij kon ongelooflijk goed biefstuk snijden. En voorlezen. Voorlezen. In de begintijd woonden wij op het platteland. Daar werd tussen de middag warm gegeten. Vader kwam altijd naar huis daarvoor. Hadden we warm gegeten, dan bijbellezen. Dan moest iemand het laatste woord zeggen, om het luisteren te stimuleren. Maar 's avonds was het een boterhammetje en dan was het wat luchtiger. Want dan las 'ie na het eten altijd uit *De Standaard* 'de achterste plaatjes', zoals wij dat noemden. Daar stond het verhaaltje van de Soete Suikerbol. Elke avond trouw het volgende stukje van de Soete Suikerbol. U ziet: wij zijn met die soorten van schrijvers opgevoed, die hier nu kennelijk in ruime mate verzameld en verhandeld worden.

III. van G.D. Hoogendoorn voor *Stuurman Aart*, 10e druk

Het eerste boek: *Land in zicht*. Er is iemand in deze zaal, die bereid is daar veel geld voor

te betalen, want het is het enige boek dat hem nog ontbreekt. Ik kan het hem niet aanbieden, want ik heb 't zelf niet. *Land in zicht* was op advies van meneer Risseeuw - dat was zo'n soort vader van allerlei christelijke schrijvers - geproduceerd. En *Land in zicht* - een compleet boek, verkocht hij aan Callenbach voor de prijs van driehonderd gulden. Nou, we hebben er heerlijk van gegeten. Dat was toen toch wel geld. Maar hij heeft er nooit iets meer voor gekregen. *Het getij verloopt* dat werd vertaald in het Duits. Ik kan 't me nog goed herinneren. Dat boekje zag er een beetje bescheiden uit. Het heette in het Duits: *Die Flud bleibt aus* oftewel De vloed komt niet meer terug. Afsluitdijk dicht: komt die vloed niet meer naar Enkhuizen en Urk. Vader had regelmatig correspondentie met die meneer die dat vertaald heeft. Hij heette Frans Hester en was zeer geïnteresseerd in wat er in Nederland gebeurde en wat vader nog meer had geschreven enzovoort, maar toen ging de tijd wat voort en in '38 of '39 begon meneer Frans Hester een brief te schrijven waarin 'ie vond dat meneer Hitler het allemaal zo goed deed. Sindsdien heeft vader nooit meer teruggeschreven. Dat hoofdstuk was afgesloten.

In diezelfde tijd hadden we - dat was zo '38 of '39 bij ons in Enkhuizen - ineens allerlei artiesten over de vloer. Want wat gebeurde er? *Aan dood water* werd verfilmd. En die acteurs kwamen allemaal bij ons thuis. Er was een draaiboek geschreven maar de teksten die op z'n Urks moesten worden uitgesproken, had vader allemaal weer gemaakt. Dat was natuurlijk een heel apart gebeuren, dat je filmartiesten in huis kreeg. De film is gemaakt, in '39 door de christelijke filmacademie uitgebracht en wie schetst onze verbazing, toen wij vorig jaar werden uitgenodigd naar Urk? Het museum op Urk had een aantal kopieën laten maken van die film en wij werden als kinderen Norel uitgenodigd, mochten het museum bekijken, kregen natuurlijk brood met vis. De vis eet je daar met je handen, dat is heel gewoon. En we hebben toen de film gezien en allemaal een kopie van die film gekregen. Die staat nu op video. Heel leuk om dat nog eens terug te zien na zoveel jaren. De film is gemaakt naar het boek *Aan dood water* en heette *De laatste dagen van een eiland*. Ik zei zonet al, dat onze moeder veel in ongerustheid heeft geleefd en dat kwam vooral in de oorlogstijd. Ik heb het in het interview verteld: in juni zat vader al in de gevangenis. In 1942 werd de krant verboden, kwam ook de Kulturkamer waar vader vanzelfsprekend geen lid van werd. Maar ja, toen stopten ook de inkomsten. Hij heeft in die tijd al de eerste opzet gemaakt voor *Engelandvaarders*. En, nou ja: hier een voorschotje, daar een voorschotje. Hij ging in het ondergrondse werk, want dat was wat hem wel op het lijf geschreven was. Voor zijn principes ging hij door het vuur. Ik sprak vanmorgen met mijn broer nog in de auto en vroeg me af hoe ze dat toen gered hebben. Hij zei: "Ja, bij de Boerenleenbank kon moeder zo af en toe geld halen maar waar het vandaan kwam, weten we eigenlijk niet. Dus dat werd waarschijnlijk toch door de organisatie van de hulp aan onderduikers gegeven. Hij maakte zich daar nooit zorgen over. Hij had een heel bijzonder Godsvertrouwen en het kwam ook altijd goed. Onvoorstelbaar. Zo kom je toch weer in situaties waarbij je zelf denkt: hoe moet dit goedkomen. 't Kwam altijd goed. Zo kwam vader, die een onverbeterlijke optimist was, op Dinsdag naar huis gefietst: de oorlog was over. "Waar hebben jullie de vlag? Die moet nu meteen naar buiten." "Man, dat kun je niet doen, dat mag niet, dat kan niet." Nou, we hebben het geweten: we woonden in Enkhuizen en daar hebben we nog tot mei '45 moeten wachten tot de bevrijding kwam en hij heeft tussen die periode en de vijfde mei nog hele bijzondere avonturen beleefd maar dat staat ook wel ergens beschreven. Het was zo: hij kwam naar huis en dacht dat het heel gauw afgelopen zou zijn. Hij is een maand of zes weken, misschien iets langer, thuis geweest. En hij moest natuurlijk ook 's avonds wel eens naar buiten. Dus dan ging 'ie met een bril en een pet op naar buiten, maar - hij dacht er natuurlijk niet aan - ons hondje liep altijd achter hem aan dus iedereen wist wie 't was! Dat ging allemaal nog goed maar op een gegeven moment was het gewoon niet meer te doen en toen is hij richting Heerhugowaard getrokken. In die tijd heeft hij dus *Engelandvaarders* praktisch helemaal kant en klaar weten te maken; hij heeft er vlak na de oorlog nog een slot aan gebreid en *Engelandvaarders* is dus ik denk twee maanden na de oorlog in eerste druk gekomen. Het was toen nog op helemaal grijs papier. Dat is eigenlijk de grote succesuitgave geweest en wij waren toen de oorlog afgelopen was, gewoon straatarm. Dat was helemaal niet erg: "Het komt toch wel goed". En al doende is het toen ook goed gekomen.

Reizen

En dan denk ik weer even terug aan die kinderen van bekende Nederlanders. Die waren eigenlijk allemaal door hun ouders in redelijk goeden doen gekomen. Want vaak zit er aan bekendheid ook wel een financieel kantje. Nou, wij hebben geen honger geleden, we zijn geen rijke mensen geworden maar we hebben toch een goed gezinsbestaan van gehad en naderhand is dus ook het succes redelijk doorgezet en heeft mijn vader met mijn moeder samen heel goed kunnen leven en hebben ze samen ook nog hele leuke en mooie reizen gemaakt. Vader is de hele wereld zo'n beetje over geweest, ook om daar weer stof mee op te doen. Hij was dus in de oorlog bij *Trouw* beland en direct na de oorlog zijn wij verhuisd naar Amstelveen en in Amstelveen - dat werd ook door de organisatie verzorgd - kregen wij het huis van een NSB'er. Hier werd het gezin, dat dus bijna drie jaar helemaal gescheiden geleefd had, weer verenigd en hij ging naar *Trouw*. Drieste Klaas, elke dag naar *Trouw*, elke dag moest er wat komen. Elke dag moest je ook met andere mensen altijd weer samenwerken terwijl vader eigenlijk gewend was - de Vrije Westfries schreef 'ie in zijn eentje praktisch helemaal vol - alleen te werken. Voor *Trouw* had hij eigenlijk het hele Noordhollandse voor z'n rekening en daarover verzorgde hij elke dag een bulletin. Ook daar werkte hij dus min of meer

als een echte solist. En ja, hij kon het met de hoofdredacteur niet zo erg goed vinden. Het gevolg was natuurlijk de stress: van 'elke dag zo'n krant'. Die moest klaar. Hij moest ook in de nachtploeg werken voor de nachtedities en dat werd niet zo'n groot succes. Hij kreeg het vrij ernstig aan zijn maag. Hij moest daar gewoon mee stoppen. En toen is hij dus - ik mag het gerust zeggen - broodschrijver geworden. Ik heb het juist nog aan iemand verteld: hij heeft zich een ongeluk gewerkt. Hij schreef alles eerst met de hand. Dan ging hij achter de schrijfmachine zitten en tikte alles uit. Ik heb die machine dagen horen rammelen. En dat ging heel gedisciplineerd: 's morgens even ontbijt, dan de krant en dan naar boven, aan 't werk. En als het dan effetjes niet helemaal vlotte, even gauw de tuin in en even wat schoffelwerk doen, kopje koffie drinken, boodschapje doen en dan weer naar boven. Vader aan 't werk. Ik sprak met één van de verzamelaars hier en die zei: "hij heeft wel ontzettend veel geplubiceerd." Ja, dat is zo. Hij heeft er enorm aan getrokken en hij bleef toch een doodgewone, vriendelijke man, voor iedereen even belangstellend. Hij vond het ook gewoon, het was gewoon zijn werk. Ik denk dat hij daar toch een tikkeltje anders tegenaan keek dan tegenwoordig de zogenaamde bekende Nederlanders.

Vader heeft, ook samen met moeder, enorm veel gereisd. Hij wist vaak iets te 'versieren': met een coaster mee - dan ging moeder niet mee - met de Canadian Pacific Railways kreeg hij het voor elkaar dat hij helemaal naar Canada en zelfs tot Vancouver Island kon reizen. En ja, teruggekomen, dan was er weer een boek. Ook teruggekomen, moest hij eens snel naar de tandarts. Hij was toen met een schip naar Canada gegaan, helemaal boven over, langs IJsland en daar kan het verschrikkelijk stormen. Mijn vader was nooit zeeziek, maar toen is hij zó zeeziek geweest, toen heeft hij zijn hele gebit uitgespuugd. Dus hij kwam zonder gebit weer terug. Dat kan je ook overkomen als je op zoek bent naar inspiratie.

Amerika, Mexico, dat deed 'ie met moeder samen en altijd wist hij er wat van te maken. Hij wist ook wat te maken van wat ons zo gebeurde. Op een gegeven moment zie ik een boekje liggen dat heette *Het pinksterkamp der zeeverkenners*. Ik was in dat voorjaar op Pinksterkamp met de zeeverkenners geweest, ja. En zo zijn er meer dingen. Ook onze namen werden gebruikt. Hij keek gewoon om zich heen en hij vond eigenlijk overal wel een onderwerp, waar hij weer wat mee kon doen. En ja, dat werd weer een kerstboekje. Callenbach rekende er gewoon op: een dikkere en een dunner. Dat was eigenlijk een beetje op bestelling. Maar ja, kunstschilders werken ook in opdracht. Toch: een kunstenaar mag je hem geloof ik niet noemen. Zeker vond mijn leraar Nederlands op het hervormd lyceum in Amsterdam, vader geen kunstenaar. Want ik had natuurlijk, toen ik in Enkhui-zen op de mulo zat, een boek van vader op mijn boekenlijst en toen ik naderhand op de handels-school examen deed, ook. Dus ik denk: nou ja, als ik de hbs afga, wil ik ook een boek van vader op mijn boekenlijst. Maar onze leraar Nederlands was meneer Spoelstra en meneer Spoelstra was een neef van meneer Den Doolaard en ja, als je daar nou een neef van bent dan heb je wel het recht om te beoordelen wie wel en niet hoort tot de literatoren en hij vond het maar helemaal niks, dat dat op mijn lijst stond. Als wraak heeft die man mij op het eindexamen eindeloos doorgezaagd over *De stille plantage* van Albert Helman en ik moest zeggen waaraan men het plekje had herkend waar die plantage gelegen had en ik wist het niet. Dus ik ben met een zes voor Nederlands van het hervormd Lyceum afgekomen. Maar ja, daar kon ik ook niks aan doen. Weet u wat het was? Het was een ring aan een steigertje. Wist u ook niet hè? Dan ga je wel erg diep vind ik. Vind u ook niet? Maar zo diep ging ik niet; ik ben niet zo'n diepganger. Wat dat betreft ben ik misschien wel net zo als mijn vader: die wist overal wat van, maar nooit het fijne. Maar hij kon er wel over schrijven.

Ja, de bekendheid. Ik kreeg het in mijn hoofd om naar de marine te willen. Nou, dat vond vader prachtig. En nou kom je daar niet zo gemakkelijk tussen maar hij wist daar wel wat op. Want hij kende die en hij kende die en die politicus kende hij enz. dus ik kwam als adelborst in Den Helder in de tijd dat je daar niet makkelijk tussenkwam en dat heeft toen toch geholpen. Maar toen ik eenmaal in Den Helder was vond ik het er helemaal niet leuk en ik werd er nog een beetje ziek van ook. Ik kreeg ook iets aan mijn maag. Toen zeg ik tegen mijn vader: ik wil er eigenlijk wel uit maar daar zit een financieel kantje aan. En toen was hij toch ook weer - hoewel hij me graag bij de marine had gezien - zo royaal dat hij zei: ik zal het voor je betalen, de afkoopsom, maar je gaat wel aan het werk. En ik denk dat dat een redelijke oplossing was van het geval. En ik ben aan 't werk gegaan.

Ik werkte in Amsterdam, beging een verkeersfout op het Victorieplein. "Halt, politie". "Meneer, u doet het verkeerd." Ik zeg: "Meneer, u heeft gelijk." Je moet agenten altijd gelijk geven. Hij zegt "Ja, ik heb gelijk en ik móet u bekeuren." Ik zeg: "Nou, als 't niet anders is, dan..." "Hoe is uw naam?" "Norel." Even stilte. Hij zegt: "U bent toch geen familie van die schrijver?" Ik zeg: "Ja, dat is mijn vader." "Meneer, ik kan u niet bekeuren, want ik ben juist een boek van 'm aan 't lezen." Dus zo heb je toch wel eens een keer voordeel van zoiets.

Hij heeft zich altijd voor allerlei zaken ingezet. Die ook naast zijn gewone werk lagen. Als voorbeeld wil ik het Zuiderzeemuseum noemen. Daar heeft 'ie zo'n rapport over geschreven. Het ging tussen Amsterdam en Enkhuizen maar het is wel gelukt: Enkhuizen heeft het Zuiderzeemuseum gekregen. Mede dankzij zijn enorme inzet. Hij was voor de kerk altijd in de weer, hij was voor de school in de weer, hij was voor de politiek in de weer, en deed dat allemaal met een groot enthousiasme en met heel veel overtuigingskracht. Het was aan de andere kant ook weer een man, die heel goed standpunten van andere mensen kon waarderen, kon begrijpen. Hij was in Enkhuizen de beste vrienden met echte overtuigde socialisten. Ze moesten wel echt voor hun principes staan, dat had 'ie het liefste want hij stond er zelf ook voor. Met dat soort mensen kon hij geweldig overweg. Groot bewonderaar van het koningshuis, aan de collectie boeken ook te zien. Een man die hard werkte maar die altijd zei: "Ja, ik heb geen pensioen dus we moeten zien. Hard werken en zuinig zijn." En zo zijn wij ook opgevoed. En dat kan toch nog best tot iets leiden.

Engelandvaarders was de doorbraak voor Norel als jeugdboekenschrijver (ill. G.D. Hoogendoorn)

Vader is in 1971 door een auto-ongeluk om het leven gekomen. Hij heeft eerst nog zelf de vlag halfstok gehesen, reed vervolgens richting Assen en is bij Amersfoort op één of andere manier op de linkerweghelft gekomen. Moeder heeft nog gezegd: "Wat doe je nu?" en er kwam een grote vrachtwagen aan en hij was direct dood. Moeder was toen zwaargewond en heeft ook zijn begrafenis niet meegemaakt.

De vraag blijft nu: was hij een bekende Nederlander? Als ik het voor mezelf zo naga, dan hoor ik nog vaak: 'Norel, bent u familie van die schrijver?' Dat komt natuurlijk ook omdat de naam niet zoveel voorkomt. Ik denk dat De Vries dat niet vaak meemaakt. Daar zijn er zoveel van. Maar van Norel zijn er niet zo gek veel. Ik heb juist vandaag kennis gemaakt met meneer Van Norel, dat is de adellijke tak waarschijnlijk en die verzamelt Norel. Hoe is 't mogelijk hè? Dat is toch leuk als je dat tegenkomt. En ik heb hier vandaag ook een boekje gekregen dat vader opgedragen had aan iemand die naast hem had gezeten. Ik zou niet weten wie 't was? Je wordt er zelf op aangesproken. Je wordt gevraagd om een artikel te schrijven. Je krijgt ineens iemand aan de telefoon die een interview wil, dus dan begin je je eigenlijk toch af te vragen: hoe zit het nou eigenlijk, ben ik nou toch een kind van een bekende Nederlander of ben ik het niet? Ik geloof, dat ik een kind ben van een redelijk bekende Nederlander, van een goede Nederlander, en van iemand die volledig in het normale leven heeft gestaan en zichzelf daar nooit op heeft laten voorstaan. Ik ben in de gelukkige omstandigheid dat we, mijn vrouw, kinderen en ik, op Texel een huisje hebben en dat huisje heet *Het getij verloopt*. En dat huisje, daar heb ik een gastenboek, daar heb ik een klein voorwoordje geschreven en daar schrijf ik: dit huis heet *Het getij verloopt* omdat een deel van dit huis, met een beetje hulp van de bank, gefinancierd is met de pennevruchten van onze vader, die het klaarspeelde om met z'n pen een gezin, z'n vrouw en zichzelf te onderhouden en toen hij stierf ook nog wat overhad, waarvan wij dat huis hebben kunnen kopen.

Dat is dus eigenlijk een soort hommage aan vader. *Het getij verloopt* kwam ook goed uit want voor onszelf ging ook het getij verlopen. Er kwam de vut en het pensioen in zicht en ik ben er nu nog altijd blij mee, met dat huis. Toen we eenmaal gepensioneerd waren, hebben we een oude wens in vervulling zien gaan. Ik had altijd de wens: een huisje aan het water en een bootje voor de deur. Nou, we wonen nu aan het water, het bootje voor de deur hebben we gehad maar daar zijn we intussen al weer van af want ik heb een heel slechte rug en dat ging niet zo erg, maar u mag nou raden: als het ene huis *Het getij verloopt* heet, hoe zou het andere heten? Precies: *De bakens verzet*. Dus zo ziet u dat je als zoon van een redelijk bekende Nederlander toch probeert vader in ere te houden.